

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת פסחים - פרק עשירי

הלכות קידוש והבדלה

סוגיה לב: קידוש ביום טוב

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה לב: קידוש ביום טוב

*

רקע

עסקנו עד כה במצות קידוש והבדלה של שבת, להשלמת דיני קידוש נסיים בביאור דין קידוש והבדלה ביום טוב.

מקורות

- א. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו פרשה ז, "זכור ושמור... מועדי ה' וגו'" [מצוטט לעיל עמ' 83]
- ב. הלכות גדולות סי' ב הלכות קידוש והבדלה, "... אף יום טוב בתפלה ועל הכוס"
- ג. רמב"ם הל' שבת פכ"ט הי"ח, ומגיד משנה שיטה מקובצת ביצה ד: ד"ה רב אסי
- ד. מהר"ם חלאוה קו. ד"ה ביום מאי, "ולענין קדוש יו"ט..."
- ה. משנה ברורה סי' רעא סק"ב, "ודע דקדוש של יו"ט..."

ספר הלכות גדולות סימן ב, הלכות קידוש והבדלה

מיחייבין לקדושה ליומא דשבתא וליומא טבא בצלותא ועל כסא דחמרא דכתיב [שמות כ, ז] זכור את יום השבת לקדשו [פסחים קו. ומכילתא יתרו ע"ש] זכריהו על היין בכניסתו מכאן סמכו חכמים לקידוש היום מן התורה, אין לי אלא שבת חג המצות מנין ת"ל [דברים טז, ג] למען תזכור את יום צאתך, חג שבועות מנין, תלמוד לומר [שם טז, יב] וזכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית, חג הסוכות מנין, תלמוד לומר [שם טז, טו] וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' א-להיך, ומנלן דבחג הסוכות קאים, מדעילוייה דקרא [שם יד] הענק תעניק לו מצאנך מגרנך ומיקבך וכתב [שם טז, יג] חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים [באספך מגרנך ומיקבך]. ואף על גב דמדכר בקידושא צריך לאדכורי בצלותא ובברכת המזון, מאי טעמא זכור וזכרת תרין קראי כתיבי, ואתו מועדות ילפי משבת מה שבת בתפלה ועל הכוס אף יום טוב בתפלה ועל הכוס.

שיטה מקובצת מסכת ביצה דף ד עמוד ב

רב אסי ספוקי מספקא ליה. הקשה הריטב"א דמשום ספקא היכי מחית נפשיה לומר הבדלה ובספק ברכה שאינה צריכה שיש בה משום לא תשא. ותירץ כי באמצע התפלה היה מבדיל והיה חותם בברכת יום טוב. ואי נמי כיון דמדאורייתא חול גמור הוא לדברי הכל וחזי להבדלה ליכא משום ברכה לבטלה דאיסור ברכה לבטלה דרבנן היא כדפירש רבינו תם ז"ל במסכת ברכות וחיוב הבדלה מדאורייתא בין קדש לחול וכיון שכן שפיר איכא לברוכי על הספק דכל ברכות של תורה אם הוא ספק יכול לברך על ספקן. ומיהו רב אסי לגרמיה הוא דעבד ולית הלכתא כותיה.

מהר"ם חלאוה קו. ד"ה ביום מאי, "ולענין קדוש יו"ט..."
ולענין קדוש יו"ט הרמבמז"ל כתב שמקדש ביו"ט כמו בשבת וכן המנהג לחכמים, ואיכא מאן דאמר דדוקא בשבת אבל לא ביו"ט. ובודאי שאין לזה הכרע מן הגמרא אבל מצאתי קצת סיוע

לאומרים שאינו צריך בתוספתא דמסכת ברכות, דתניא התם: כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם לכבוד לילה, אין לו אלא כוס אחד קדושת היום קודם לכבוד יום ולכבוד לילה, לילי שבתות ולילי ימים טובים יש בהן קדושת היום על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון, ויום טוב וראש חודש וחולו של מועד יש בהן הזכרה בברכת המזון ואין בהן קדושת היום על הכוס ע"כ, אלמא יו"ט אין בו קדושת היום על הכוס אלא אם כן נאמר דשבוש יש בגרסא ושבת ויו"ט גרסינן, ואין בהן קדושה גמורה קאמר דבורא פרי הגפן לאו קדושת היום מקרי דלכאורה משמע דברייתא דאיתא לעיל יום טוב ושבת אין בהם קדושה על הכוס אבל יש בהן הזכרה בבהמ"ז הוא היא היאך ברייתא ואפי"ה אסיקנא דאמר בפיה"ג בשבת וה"ה ליו"ט אלא דמדעריב ליה ותני יו"ט בהדי ר"ח וחוש"מ משמע דכי היכי דבר"ח וחוש"מ ליכא אפילו בפיה"ג הכי נמי ביו"ט וזה נראה עיקר, אלא למאן דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד עד שיבא מורה צדק.

הסבר הסוגיה

לקדשו, לקדשו בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו... אין לי אלא שבת, ימים טובים מניין, תלמוד לומר אלה מועדי ה' וגו'. [מכילתא דרבי ישמעאל יתרו פרשה ז]

מצות קידוש נלמדת מהפסוק "זכור את יום השבת לקדשו", ולכן נראה שרק קידוש בשבת מהתורה ואילו קידוש ביום טוב מדרבנן בלבד. המגיד משנה [הל' שבת פכ"ט הי"ח] מאמץ הבנה זו בצורה פשוטה, אך פשטות לשון הרמב"ם שקידוש ביום טוב מהתורה. בשיטה מקובצת [ביצה ד: ד"ה רב אסי] מובא בפירוש בשם הריטב"א שהבדלה ביום טוב מהתורה, וממילא כל שכן שקידוש ביום טוב מהתורה¹.

במכילתא [יתרו פרשה ז] נאמר: "לקדשו", לקדשו בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו... אין לי אלא שבת, ימים טובים מניין, תלמוד לומר [ויקרא כג, לז] 'אלה מועדי ה' וגו'". ניתן להבין את דרשת המכילתא מהפסוק "אלה מועדי ה'" בשתי דרכים:

- א. מועדי ה' הוקשו זה לזה, ולכן ציווי התורה לקדש את השבת מתייחס לכל המועדים.
- ב. דרשת המכילתא היא מהמשך הפסוק: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש" - אתם מצווים לקרוא למועדים מקרא קודש, וקריאה זו מתבצעת בקידוש.

בין שתי הדרכים הללו יש הבדל מהותי. לפי הדרך הראשונה קידוש של שבת וקידוש של יום טוב נלמדו מאותו מקור, ולפיכך יש זהות גמורה בין שני הקידושים הללו. לפי הדרך השנייה קידוש של שבת וקידוש של יום טוב נלמדו משני מקורות שונים ואין בהכרח זהות ביניהם. נפקא מינה בין שתי הדרכים הללו היא לגבי גדר הקידוש. הרמב"ם [הל' שבת פכ"ט ה"א] סובר שמצות קידוש של שבת היא לזכור את השבת זכירת שבת וקידוש, והרמב"ן [שמות כ, ז] סובר שמצות קידוש של שבת היא לקדש את השבת ולהוסיף קדושה על קדושתה. לפי הדרך הראשונה גדר מצות קידוש יום טוב זהה לגדר מצות קידוש בשבת, ואילו לפי הדרך השנייה אין בהכרח קשר בין מהות דין קידוש בשבת לבין דין מהות קידוש

¹ עיין עמ' 199 הע' 3 ראשונים נוספים שמשמע מהם שקידוש ביום טוב מהתורה.

ביום טוב. ההבדל ביניהם יכול להיות בשני כיוונים: א. ניתן להבין שביום טוב אין צורך לזכור זכירת שבח וקידוש ואין צורך לקדש את המועד, אלא די לציין שהיום הוא מקרא קודש². ב. לדעת הרמב"ם שמהות מצות קידוש בשבת היא זכירת שבח וקידוש, ניתן להבין שמהות הקידוש ביום טוב היא לקדש את המועד ולהוסיף קדושה על קדושתו. קדושת שבת קביעה וקיימא, ולכן בקידוש רק מציינים קדושה זו, אך קדושת יום טוב היא על פי עם ישראל המקדשים את המועדות, ולכן יש חיוב לקדש את היום.

נחלקו הראשונים בשתי הדרכים הללו. הרמב"ם [הל' שבת פכ"ט הי"ח] פוסק: "כשם שמקדשין בלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת כך מקדשין בלילי ימים טובים ומבדילין במוצאייהן ובמוצאי יום הכפורים שכולם שבתות ה' הן", מפורש בדבריו כדרך הראשונה שכל המועדים נקראו שבת, ומצות "זכור את יום השבת לקדשו" מתייחסת לכל "שבתות ה'". בעל הלכות גדולות [סי' ב] הולך בדרך השנייה ומביא מקור נפרד לכל אחד מהמועדים: "מיחייבין לקדושה ליומא דשבתא וליומא טבא... אין לי אלא שבת חג המצות מנין תלמוד לומר למען תזכר את יום צאתך, חג שבועות מנין... חג הסוכות מנין...".

האפשרות לחלק בין גדרי קידוש ביום טוב לבין גדרי קידוש בשבת עולה בפירוש בדברי המהר"ם חלאוה [קו. ד"ה ביום מאין] הדין אם ביום טוב יש קידוש גם ביום או רק קידוש בלילה. אולם כנראה אין מכאן ראיה למהות מצות קידוש ביום טוב, מפני שלדעתו קידוש ביום אינו חלק ממצות קידוש אלא חיוב לקבוע סעודה על יין.

סיכום

נחלקו הראשונים אם קידוש ביום טוב מהתורה או מדרבנן, הריטב"א סובר שקידוש ביום טוב מהתורה, והמגיד משנה סובר שמדרבנן. הרמב"ם לומד חיוב קידוש ביום טוב מ"זכור את יום השבת לקדשו" וממילא גדרי הקידוש ביום טוב זהים לגדרי הקידוש בשבת. בעל הלכות גדולות לומד קידוש ביום טוב ממקורות אחרים וממילא גדרי הקידוש של יום טוב אינם בהכרח זהים לגדרי קידוש של שבת.

הלכה

המגן אברהם [סי' רעא סק"א] פוסק שקידוש ביום טוב מדרבנן, וכך פוסק גם המשנה ברורה [סק"ב].

² למדנו לעיל [עמ' 115] שלדעת רבי עקיבא איגר יוצאים ידי חובת מצות קידוש מהתורה באמירת "שבתא טבא", ולמדנו שהמשנה ברורה מקשה עליו שבאמירת "שבתא טבא" אין זכירת שבח וקידוש. לפי האמור כאן ניתן לומר שבשבת אין יוצאים באמירת "שבתא טבא" אך ביום טוב יוצאים ידי חובה באמירת "חג שמח".